

DOCUMENTA HISTORICA 25.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

AZ ANÍTTA-FELIRAT (I. E. 1600 KÖRÜL)

Fordította és sajtó alá rendezte:
BOLEGA ERIKA

Szeged
1995

DOCUMENTA HISTORICA 25.
A JATE Történelem Diákkör kiadványa

AZ ANITTA-FELIRAT (I. E. 1600 KÖRÜL)

Fordította és sajtó alá rendezte:

BOLEGA ERIKA

Szeged
1995

A dokumentum forrása:

E. Nev: *Der Annita-Text*. Studien zu Bögaközy-Texten 18, Wiesbaden,
1974.

Lektorálta

WOJILLA GYULA

Sorozatszerkesztők

BENCsik PéTER, PÁNDI LAJOS, PTH FERENC

©JATE Történész Diákkör, 1995.

Bolega Erika, 1995.

HU-ISSN 1216-0954

BEVEZETÉS

A szöveg, amelyet az olvasó a kezében tart, több szempontból is igen érdekes. Fontos kultúrtörténeti, nyelvi és történeti emlékről van szó, mely egyben a hettita történelem első írásos dokumentuma. Értékét növeli, hogy a legrégebb indoeurópai nyelvű szövegek egyike, mivel i.e. 1600 előtt keletkezett, korban tehát megelőzi a legrégebb ind emlékeket, melyek i.e. 1000-ig vezethetők vissza, és az i.e. 700 körül íródott görög szövegemlékeket is.

A felirat a bogazköy-i királyi levéltár táblái közül került elő, ahol az 1905/12–1937 közötti ásatások során kb. 20 ezer ékírásos agyagtáblára bukkantak a régészek. Csak másolatait ismerjük, mint sok más hettita dokumentumnak a levéltár anyagából. A három táblán fennmaradt dokumentumot először E. Forrer tette közzé 1922-ben és 1926-ban ékírásos formában¹, átírva csak 1933-ban közölte A. Götze². A szöveggel foglalkozott J. Friedrich³, B. Hrozný⁴, H. G. Güterbock⁵, H. Otten⁶, R. S. Hardy⁷, V. V. Ivanov⁸, G. G. Giorgadze⁹ és A. Kammenhuber¹⁰ is. E kiadás alapjául J. Friedrich 1967-ben¹¹ és E. Neu 1974-ben¹² megjelent művei szolgáltak.

A szöveg ékírásos táblákon maradt fenn, s ez már önmagában is nehézséget okozott. Ézt az írástípust ugyanis, amely szótagírás, az

---

¹ E. Forrer 1922–26

² A. Götze 1933

³ J. Friedrich 1925a, 1925b, 1960, 1967

⁴ B. Hrozný 1929

⁵ H. G. Güterbock 1938

⁶ H. Otten 1938, 1951

⁷ R. S. Hardy 1941

⁸ V. V. Ivanov 1963

⁹ G. G. Giorgadze 1965

¹⁰ A. Kammenhuber 1958

¹¹ J. Friedrich 1967, 55–56. p.

¹² E. Neu 1974

asszíroktól vették át a hettiták, s mivel egy sémi nyelvre készült írást alkalmaztak indoeurópai nyelvükre, a hettita kifejezések lejegyzése nehézkesé vált.

A nyelv, amelyről szó van, ez esetben az őhettita, vagy neša-i. Legfőbb eltérése az újhettitától abban áll, hogy „-e” hangot alkalmaz ott, ahol az újhettita nyelv már „-i” hangot használ. A palái és luwiyai nyelvekkel rokon, flektáló, indoeurópai nyelv.

A nép, amely ezt a nyelvet használta, nem nevezte magát és nyelvét hettitának, ez ugyanis az őslakosokra vonatkozott, akik i.e. 2000 körül éltek e területen. Ők magukat nesai-nak, nyelvüket pedig nesumnilinek nevezték. A hettita elnevezés csak a modern tudományban meggyökeresedett tévedés eredménye, s így az igazi hettitákra alkalmazott, kevésbé szerencsés proto-hettita megjelölés is. A nyelv indoeurópai, bár ezt a tényt csak az 1923-as jénai kongresszuson ismerte el a filológusok többsége.

Bevezetőnkben említettük, hogy e nyelv a legrégebb indoeurópai nyelvek egyike, mégis sokkal modernebb néhányuknál. Nincs benne pl. dualis, azaz kettesszám, körülírt múlt időt alkalmaz, melyet az ige participiumából és egy segédige jelen vagy múlt idejéből alakít ki. Jellegetes a praefixumok nagy száma és az, hogy csak két nemet ismer – genus communē, genus neutrum – és két időt, a jelent és a múltat. Nincsenek meg benne bizonyos általános indoeurópai sajátosságok, elmondható tehát, hogy ezek kialakulása előtt szakadt ki a nyelvközösségből¹³.

Az írásmód átvett voltából adódóan igen sok sumer és akkád kifejezést találunk a szövegben. Tipikus példája ennek a szöveg első sora:

„^MA-ni-it-ta DUMU ^MPi-it-ha-a-na LUGAL ^{URU}Ku-uš-ša-ra QÍ-BÍ-MA”

Vagy a 34. és 35. sorok:

„UR.RA.AM ŠE.R[A.AM] ki[-i tu-pi le-]ę ku-iš-ki hu-ul[(li-e-ez-zi)]
ku-i-ša-at hu-ul-li[iz-zi]^{ur} Ne-e-ša]a-aš ^{LÚ}KÚR-SU e[-eš-tu]”

¹³ Szemerényi O. 1942, 18–21. p.

További érdekesség, hogy néha olyan esetben is sumer vagy akkád szót alkalmaz az írrok, ahol ismerjük annak pontos hettita megfelelőjét. Például: az „IS.BAT” - „elfogta” jelentésű akkád szó esetében, melynek főnévi igenévi alakja „sebatu”, hettita megfelelője pedig „epta”, vagy az akkád „és” jelentésű „Ú” használatának váltakozása a hettita „nu” megfelelővel.

Hogy mi lehet erre a magyarázat? Mindenekelőtt a sémi nyelvi környezet, valamint az asszír kereskedőkolónia jelenléte Kültepen, amely egyet jelentett az asszír nyelv folyamatos jelenlétével. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez az írás már nem az óasszír kor duktusát követi, hanem a hettita írásbeliség megszületésének tanúja.

A szöveg, amely Anitta király történeti tudósítása, érett nyelvezete és kiforrott fogalmazásmódja miatt láthatóan szétfeszíti a mezopotámiai királyfeliratok kereteit, ismertté válása óta sok kérdést vetett fel. Az a másolat, amely ránk maradt, nem előzmények nélküli. Eredetije nem sokkal i. e. 1800 után íródhatott, mint ahogyan azt A. Kammenhuber kifejtette a szöveget elemző tanulmányában¹⁴. A beszámolóinak meglepően magas elbeszélői értéke van, melynek nincsenek párhuzamai a kortárs irodalomban, történeti dokumentumként pedig az növeli értékét, hogy az eseményeket időbeli sorrendben és értelmezett összefüggésben látja. Így tehát az elbeszélő irodalom kezdete, mely a későbbiekben éri el csúcspontját.

A felirattal kapcsolatban kezdettől felmerült a hitelesség kérdése, s ebben ma is megoszlanak a tudományos vélemények. Először H. Otten állt ki a szöveg eredetisége mellett 1951-ben¹⁵, és ezt képviseli ma is A. Kammenhuber. Szerinte a szöveg autentikussága vitán felül áll, mindössze az lehet kérdéses, hogy az eredeti dokumentum milyen nyelven íródott. Elméletében az óasszír nyelvre gondol, mivel i. e. 1800 körül sem a protohatti, sem a hettita nyelv nem volt alkalmas e tág jelentéstartalomnak megfelelő széles terjedelem és érthetőség biztosítására. Az i. e. 16. század elején már elképzelhetőnek tartja az óhettitára történt lefordítást¹⁶.

---

¹⁴ A. Kammenhuber 1958, 149. p.

¹⁵ H. Otten 1951

¹⁶ A. Kammenhuber 1958, 150–151. p.

Más véleményét képviseli O. R. Gurney¹⁷ és H. G. Güterbock¹⁸. Utóbbi álláspontja az, hogy a szöveg kompiláció, a kérdés csak az, hogy egy későbbi szerkesztő műve-e vagy Anitta maga készített egy összefoglaló beszámolót egy vagy több korábbi felirata alapján. Güterbock szerint az első lehetőség valószínűbb, annak ellenére, hogy nem bizonyítható.

A két tábor a különbségek ellenére egyetért abban, hogy a királyfelirat ilyen mértékű történeti tudósítással Anitta korában egyedülálló. A királyok nagyobb időszakot átfogó jelentései csak az Újbirodalom idején jelentek meg. Az Anittával egykorú asszír királyoknál (pl. Samsi-Adad) sem fejlődött még ki ilyenfajta elbeszélő stílus, Anitta tehát csak a királyi építési és áldozati feliratokat vehette volna például. Hogy a szöveg ezeknél jóval fejlettebb, szintén a későbbi szerkesztésre szolgáltatt bizonyítékot.

Ha feltételezzük, hogy a szöveg irodalmi fikció, akkor kérdéses, hogy milyen célt szolgált. Az Anitta-szöveg értelme ebben az esetben nyilván az, hogy Kuššara hettita királyait (Labarnát és utódait) a dicső régi uralkodókkal összekapcsolja¹⁹.

Itt nehézségként merül fel Hattuša lerombolása és újrateremtésének megfigltása. Ezek a motívumok csak akkor értelmezhetők, ha feltételezzük, hogy a szöveg jóval Hattuša fővárossá válása, azaz I. Hattušiliš uralkodása előtt íródott. Ez megerősítést nyer azáltal, hogy a szövegben Neša tölti be a királyi főváros szerepét.

Most lássuk Anitta király feliratának tartalmi összefoglalását és rövid értelmezését: Pithana, Anitta apja elfoglalta Kuššarát és székhelyévé tette. Innen kiindulva hódította meg Nešát, talán az akkor már a városban lakó hettita népesség megnyerésével. Az ostrom után a lakosságot – a kor szokásaival ellentétben – nem bántotta, hanem úgy bánt velük, mintha szülei lettek volna (1–10). Ezután Anitta maga is harcba indult, s a feliratból több város – így Ullamma és Harkiuana – elpusztulásáról értesülünk (11–32). Anitta a felirat első részét azzal a kijelentéssel zárja,

---

¹⁷ O. R. Gurney 1951, 15. p.

¹⁸ H. G. Güterbock 1938

¹⁹ H. G. Güterbock u.o. 144. p.

hogy a tábla szövegét kapujára erősítette, s átokkal fenyegeti a felirat megrongálóját (33–35). Megtudhatjuk, hogy Uĥna, Zalpuua királya korábban elrabolta Nesából a város főistenének, Šiunak szobrát (39–40). Az isten nevének indoeurópai eredete egyébként jól mutatja a korai hettita jelenlétet a városban.

Kuššara és Neša ura ezután egy másik hadjáratot vezetett Hattuša protohatti királya, Piiušti ellen. Piiuštīt és szövetségeseit, Huzziāt, Zalpuua királyát Šalampánál megverte, a királyt és Šiu isten szobrát Nešába vitte (36–48). A város elfoglalása után Anitta király átkot mond (49–51). Az átkot hosszú ideig figyelembe vették: a legújabb ásatási eredmények szerint Hattuša kb. 120–140 évig nem települt be újra, míg a második hettita király, II. Labarna Hattušát fővárosává emelte, nevét pedig Hattušilire, „Hattušából való”-ra változtatta²⁰.

További foglalások (52–54) után olvashatunk Neša megerősítéséről és templomépítésekről (55–57), valamint egy királyi vadászatról (58–63). Šalatiuara elfoglalása után Purušhanda ura harc nélkül megadta magát, ajándékokat hozott Anittának és a hettita király vazallusa lett (64–79). Figyelemre méltó az ajándék: a jogar és a trón, valamint anyaga, az akkor még igen ritka vas. Ezekkel a hódításokkal Anitta elérte a Kelet-Anatólia feletti teljes uralmat.

A Kuššarai dinasztia, melynek felemelkedését a szöveg szerzője megénekli, nem azonos a későbbi hettita királyi dinasziával és kapcsolatuk ma sem ismert. Ma csak három tagját ismerjük – ezek Pithana, Anitta és Anitta fia. Származásuk bizonytalan, nevük nem indoeurópai eredetű. Sokáig legendás alaknak tartották őket, de létezésüket bizonyították és a szöveg valóságtartalmát alátámasztották a Kültepen végzett ásatások

A munkák során megállapítást nyert, hogy a város alapját képező asszír karum, azaz kereskedőkolónia Ibbi-Sin uralkodása alatt épült, a III. Ur-i dinasztia idején, az i. e. 21. század végén.

---

²⁰ K. Bittel 1956

öt építési korszak különíthető el, a város az i.e. 19. században élte virágkorát; ennek régészeti rétegei a II. és I/b. megjelölést kapták. A város legalább kétszer elpusztult; először i. e. 1900–1850 között, a II. réteg pusztulása pedig Pithana támadásához köthető. Ennek bizonyítéka, hogy a palotában, melyben Pithana berendezte uralkodói székhelyét, egy bronzkardot találtak „Anitta herceg palotája” felirattal. Az I/b. réteg már a hattita időszakot képviseli a jellegzetes pecsétnyomók alapján. E réteg épületei I. Šamši-Adad (i. e. 1809–1776) alatt épültek és kb. 70 évig, azaz 1740-ig álltak²¹.

Az 1520 körül uralkodott Telepinuš király trónutódlását szabályozó rendelete tartalmaz egy királylistát, s ebben a következő személyeket találjuk: Pithana, Anittaš, Tudhaliyaš (1740 k.), Paššurramaš (1710 k.), Labarnaš/Tabarnaš (1670 k.), I. Hattušiliš (1650 k.), I. Muršiliš (1610 k.), I. Hantiliš (1590 k.), I. Zidantaš, Ammunaš (1545 k.), I. Huzziyaš és maga Telepinuš.

Ezek közül egyik sem indoeurópai név, sőt legtöbbjük kisázsiai eredete már bizonyítást nyert. Ennek alapján jutott I. J. Gelb arra a megállapításra, hogy régészetileg és a nevek alapján az ún. óhattita birodalom lényegében protohatti volt, és az indoeurópai hattiták csak az újhattita birodalomban játszottak jelentős szerepet²². Meg kell azonban jegyeznünk a teljesség kedvéért, hogy ez az elmélet vitatott és nem teljes mértékig elfogadott.

A kultúra első emlékei, melyekkel a hattita birodalom felfedezői találkoztak, istenszobrok voltak. A hattita pantheon – melynek ma kb. 10%-át ismerjük – keveréke az asszír-babiloni, luwiyai, hurrita és hattitai természeti isteneknek. A hattita szerződések név szerint ezer istent említenek, így e tanulmány keretei nem engedik meg minden kultusz részletes elemzését; viszont a legfontosabb és kultúrtörténetileg legérdekesebb kultuszokat mindenképpen részleteznénk.

---

²¹ T. Özgüc 1986

²² Szemerényi O. 1942, 24. p.

Legfőbb isten nincs, de több főistenről tudunk. Egyikük Hattuša város viharistene, nevének csak végződését ismerjük: -unaš. Felesége a napistennő, nevét mindenhol ideografikusan írták, ezért olvasata ismeretlen. Fiaik Nerik és Zippalanda városok viharistenei, valamint a flóra istene, Telepinuš. A hurrita istenek atyja Kumarbi.

A birodalom fontos istensége és a királyság védőúrnoje Vurusemu, Arinna város napistennője. Az „ég időjárás-istenei” közül kiemelkedik a bika alakú Tesub, valamint felesége, Hepat. Az ő nevére vezethető vissza B. Hrozný szerint Éva neve is, melynek héber alakja Chavvá, s amelyből kitűnik, hogy Ádám csábítója nem véletlenül kapott hurrita és nem sémi nevet. A hettiták isteneiből szívesen alkottak triádokat, például Tesub atya, Hepat anya és Šarruma fiú háromságát²³.

A férfierő istene Agniš, a kapu istene Apuluna, a görög Apolló őse. Az egyik indoeurópai eredetű őhettita isten neve Jajas, azaz „Vándor”. Ez az istenség B. Hrozný véleménye szerint Jahve óizraeli istenné, majd a keresztények istenévé fejlődött.

A hettiták, mint említettük, egy istent sem tartottak mindenhatónak; sőt némelyik észbeli képességeiről meglehetősen leütő volt a véleményük. Az imákban ez mégsem fejeződik ki: igazi költői alkotások, különösen a királyok imái, akik egyben a birodalom főpapjai voltak.

A hettiták költői képekkel töltötték fel a hivatalos iratokat, a szerződések záradékait, a bírósági jegyzőkönyveket, a vallásos szertartások szabályait, de ők találták fel az igazi irodalmi kritikát is jellegzetes rövid elbeszéléseikben. A szépirodalomban igen jelentősek a Gilgames eposz töredékei, melyek a legújabb kutatások szerint hatottak a homéroszi eposzokra is²⁴. A költészettel és szépirodalommal szemben a hettita tudományos és szakirodalomból viszonylag sok emlék maradt ránk. Az orvostudományi, asztrológiai, asztronómiai és matematikai műveket a babiloniaktól és asszíroktól vették át, megelégedtek lefordításukkal, nem fejlesztették tovább és nem is tökéletesítették őket. Amiben mindenkép-

---

²³ G. J. Bellinger 1993, 149–150. p.

²⁴ J. Puhvel 1991

pen újat alkottak, az a jogtudomány, melyet az i. e. 16–15. századi törvénykönyvekből ismerhetünk, valamint az i. e. 13. században ehhez fűzött ún. „Törvénytárgyalások”-ból. A jogtudományi irodalom nagy része sajnos még feldolgozatlan – a meglévő művek közül kiemelkedik J. Friedrich összefoglalása²⁵ –, mivel a tudomány nagyobb figyelmet szentelt a hittita történeti irodalomnak, melyből talán legnagyobb jelentőségűek az ún. „Muršiliš Évkönyvei”²⁶. Ezek az évkönyvek egyaránt tárgyilagosan mondják el az eseményeket, nem titkolják a kudarcokat sem, hiszen felfogásuk szerint ezekért nem ők a felelősek, hanem elsősorban az istenek.

A hittiták eredeti alkotásai közé sorolhatók a nyelvtudományi munkák és háromnyelvű – sumer-babiloni-hittita – szótárak, valamint a híres Kikkuliš-féle lótenyésztési kézikönyv.

Befejezésül elmondhatjuk, hogy vitatott pontjai ellenére ilyen eredeti alkotásként kezelhető a fentiekben részletesen elemzett dokumentum is.

---

²⁵ J. Friedrich 1959

²⁶ A. Götze 1933

FELHASZNÁLT IRODALOM

Rövidítések

AJA	American Journal of Archaeology
AJSSL	American Journal of Semitic Languages and Literatures
AnSt	Anatolien Studies, London
AO	Der Alte Orient, Leipzig
ArOr.	Archiv Orientální, Praha
Belleten	Belleten: Türk Tarih Kurumu, Ankara
BiOr.	Bibliotheca Orientalis, Leipzig
BoTU	E. Forrer: Die Boğazköy-Texte in Umschrift, Leipzig, 1922
EPbK	Egyetemes Philológiai Közlöny, Budapest
HE I, II	J. Friedrich: Hethitisches Elementarbuch. Erster Teil: Kurzgefaßte Grammatik. Heidelberg, 1960 Zweiter Teil: Lesestücke in Transkription mit Erläuterungen und Wörterverzeichnissen. Heidelberg, 1967
Hethitica	Hethitica, Louvain
HöO	Handbuch der Orientalistik, Leiden/ Köln
JAOS	Journal of the American Oriental Society, (1-5: 1850-1856 New York), New Haven
JCS	Journal of Cuneiform Studies, New Haven
JIES	The Journal of Indo-European Studies
KUB	Keilschriftkunden aus Boghazköi, Berlin, 1921-
MDOG	Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, Berlin/Leipzig
MVA(e)G	Mitteilungen der Vorderasiatischen/ (1922-től) Vorderasiatisch-Agyptischen Gesellschaft, Leipzig
OA	Oriens Antiquus, Roma
Saeculum	Jahrbuch für Universalgeschichte
StBoT	Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden, 1965-
VDI	Vestník Drevnej Istorii
WVDOG	Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, Leipzig/Berlin
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archaeologie, Berlin (/Leipzig)

- Akurgal, E., 1962: *The Art of the Hittites*, London
- Bellinger, G. J., 1993: *Nagy valláskalauz*, Budapest
- Bittel, K., 1956: *MDOG* 89, 13.
- Bittel, K., 1958: *Untersuchungen auf Büyükkale*. *MDOG* 91, 57–72.
- Bittel, K., 1970: *Hattuša: The Capital of the Hittites*. New York
- Eliade, M., 1994: *A vallási hiedelmek és eszmék története*, Budapest
- Forrer, E., 1922–26: *2 BoTU* 7+30
- Friedrich, J., 1925a: *AO*, 24,3.5–6.
- Friedrich, J., 1925b: *ZA* 36, 273–274.
- Friedrich, J., 1928: *Reallexikon der Assyriologie* I. Bd. 109.
- Friedrich, J., 1952: *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste Kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter*. Heidelberg
- Friedrich, J., 1959: *Die hethitische Gesetze*. Leiden
- Friedrich, J., 1960: = *HE I*
- Friedrich, J., 1967: = *HE II*
- Garstang, J. – Gurney, O. R., 1959: *The Geography of the Hittite Empire*. London
- Giorgadze, G. G., 1965: „Tekszt Anittü” i nektorüe voproszū rannej isztori hëtto. *VDI* 4, 87–111.
- Gurney, O. R. 1990: *The Hittites*. London
- Götze, A., 1933: *Die Annalen des Muršiliš*. Leipzig = *MVA(e)G* 38, 14–136.
- Güterbock, H. G., 1938: *Die historische tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babyloniern und Hethitern*. *ZA* 44, 139–145.
- Güterbock, H. G., 1954: *Authority and Law in the Hittite Kingdom*. *JAOS* Supplement Nr. 17, 16–24.
- Güterbock, H. G., 1956: *The deeds of Suppiluliuma, as told by his son Muršili II*. *JCS* 10, 41–130.
- Güterbock, H. G., 1958: *The Composition of Hittite Prayers to the Sun*. *JAOS* 78, 237–245.
- Güterbock, H. G., 1983a: *The Hittites and the Aegean World: Part I. The Ahhiyawa problem reconsidered*. *AJA* 87:2

- Güterbock, H. G., 1983b: Hittite Historiography: a survey. In: History, Historiography and Interpretation, 21-35. ed. H. Tadmer & M. Weinfeld. Jerusalem
- Haas, V., 1994: Geschichte der Hethitischen Religion, HdO, Leiden-New York-Köln
- Hardy, R. S., 1941: The Old Hittite Kingdom. A Political History. AJSSL 58, 178-185.
- Hrozný, B., 1929: L'invasion des Indo-Européens en Asie Mineure vers 2000 av. J. - Ch. ArOr 1. 273-299.
- Ivanov, V. V., 1963: Chrestomatija po istorii Drevnego Vostoka, 304-306. Moskva
- Kammenhuber, A., 1969: HdO 351-352.
- Kammenhuber, A., 1958: Die hethitische Geschichtsscheibung. Saeculum
- Klengel, H. - Klengel, E., 1970: Die Hethier und ihre nachbarn. Leipzig
- Laroche, E., 1966: Les noms des hittites. Paris
- Laroche, E., 1971: Catalogue des textes hittites. Paris
- Lloyd, S., 1992: Ancient Turkey. London
- Makkay J., 1991: Az indoeurópai népek őstörténete. Budapest
- Mitológiai ABC. Budapest, 1985
- Mellaart, J., 1958: The end of the Early Bronze Age in Anatolia and Aegean. AJA 62
- Mellaart, J., 1978: The Archaeology of Ancient Turkey. Oxford
- Mellaart, J., 1981: Anatolia and the Indo-Europeans. JIES 9:1-2
- Mellink, M. J., 1969: Archaeology in Asia Minor. AJA 73
- Mellink, M. J., 1976: Archaeology in Asia Minor. AJA 80
- Neu, E., 1974: Der Anitta-Text. StBoT 18, Wiesbaden
- Neu, E., 1985: Zum Alter der Pleneschreibung „ma-a-aḫ-ḫa-an” in hethitischen Texten. Hethitica 6, 139-159.
- Orlin, L. L., 1970: Assyrian Colonies in Cappadocia
- Otten, H., 1938: MDOG 76, 43-45.
- Otten, H., 1951a: Die Hethitischen „Königlisten” und die altorientalische chronologie. MDOG 83, 47-71.
- Otten, H., 1951b: Ein Beitrag zu den Boğazkoy-Tafeln im Archäologischen Museum zu Ankara. BiOr. 8., 224-232.

- Otten, H., 1966: Hethier, Hurriter und Mitanni. In: Fischer Weltgeschichte Bd.3, 102–176. Frankfurt/Main
- Otten, H., 1973: Eine althethitische Erzählung und die Stadt Zalpa. StBoT 17, Wiesbaden
- Özgüç, T., 1955: Excavations at Kültepe Level II. Finds. Belleten 19, 453–461.
- Özgüç, T., 1965: Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu. Ankara
- Özgüç, T., 1986: Kültepe-Kanis II. New Researches at the trading Center of the Ancient Near East. Ankara
- Özgüç, T., 1988: İnandiktepe. Eski hitit çağında önemli bir kült merkezi. Ankara
- Puhvel, J., 1984: Hittite Etymological Dictionary, Vol. 1–2. Berlin–New York
- Puhvel, J., 1984, 1991: Hittite Etymological Dictionary, Vol 1–3. Berlin–New York
- Puhvel, J., 1991: Homer and Hittite. Innsbruck
- Singer, J., 1983: Western Anatolia in the 13th century BC. according to the Hittite Sources. AnSt 33.
- Starke, F., 1979: Halmašuit in Anitta-Text und die hethitische Ideologie vom Königtum. ZA 69, 45–120.
- Steiner, G., 1984: Subkultur und Bedeutung des sog. Anitta-Textes. AO 23, 53–73.
- Steiner, G., 1990: The immigration of the first Indo-Europeans into Anatolia reconsidered. JIES 18.
- Szemerényi O., 1942: A hetita-kérdés története és mai problémái. EPhK 66,18–21.
- Wooley, C. L., 1953: A Forgotten Kingdom. London

AZ ANITTA-FELJÁRAT

Óh Anitta, Pithanának, Kuššara királyának fia, beszélj!

- 2 Az égből való Iškurnak kedves volt
és mivel kedves volt Iškurnak,
4 Neša királya Kuššara királyának [foglya lett].
-

Kuššara királya a városból seréggel [lejött]

- 6 és Nešát éjjel rohammal elfoglalta
Neša város királyát és népét elfogta, de
8 senkinek sem tett rosszat,
[azokat] úgy kezelte, mint anyját és apját.
-

- 10 Ugyanabban az évben apám, Pithana után
csatát vívtam. Amelyik ország mindig
12 fellázadt, Šiu segítségével levertem [mindegyiket].
-

Ullamma városa[

- 14]mögötte[ ]Hatti királya [
]elmentem [ ]városnál lesújtottam[
16 Neša felé
-

Harkiuna városát a hőség idején.

- 18 [ ]városát éjjel erővel elfoglaltam,
[ ]városát a hőség idején [
-

- 20 Kiszolgáltattam az ég istenének, Iškurnak
]és Iškurnak [ ]ismét.
22 Aki utánam király lesz
[ ]várost és Harkiunát Nešából

Aki énutánam király lesz
50 és Hattuša városát ismét betelepíti,
azt károsítsa meg Iškur, az ég viharistene!

---

52 Arcomat-Šalatiuara városa felé fordítottam.
Šalatiuara városa azonban kivonta
54 [a városból] a csapatait ellenem és én azokat Nešába [vitttem]

És Nešában a várost megerősítettem. A város megerősítése után
56 Iškurnak, az ég viharistenének templomot és Šiunak templomot
építettem.
Egy templomot építék Halmasuinak, egy templomot Iškurnak, az én
uramnak és egy templomot Šiunak.
58 A hadjáratból ami javakat elhoztam, azokkal berendeztem.

Fogadalmat tettem és vad[ászni mentem]
60 Aznap 2 oroszlánt, 70 vaddisznót, 60 nádi disznót
120 vadállatot, azaz leopárdot, azaz oroszlánt, azaz szarvast
62 azaz kőszáli kecskét
Nešába, [az én városomba hoztam]

---

64 Még ugyanabban az évben csatába indultam Šalatiuara ellen.
Egy ember Šalatiuara városából útnak indult
66 ellenem, országát és városát elhagyta
és a Hulanna folyót megszállta.

68
és annak városát felgyújtotta és [ ] azokat benne,

Nr. 22. VAT 7449 = Ferrer BoTU 2, 4.

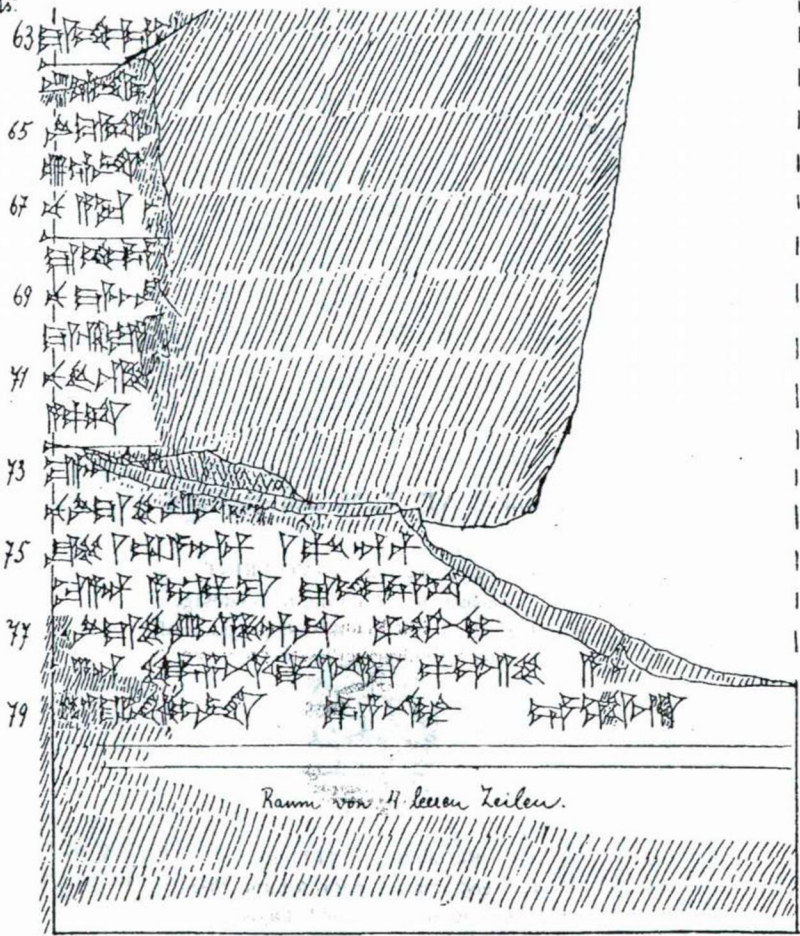
Vr.

1
3
5
7
9
11
13
15
17
19
21
23
25

27
 29
 31
 33
 35
 37
 39
 41
 43
 45
 47
 49
 51
 53
 55
 57
 59
 61

27
 29
 31
 33
 35
 37
 39
 41
 43
 45
 47
 49
 51
 53
 55
 57
 59
 61

Rs.

Raum von 4 leeren Teilen.

Készült a JATE HÖK támogatásával.

A szövegszerkesztést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 5.1 szövegszerkesztő programmal.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30-34.
Felelős kiadó: Pándi Lajos
Felelős szerkesztő: Szőnyi Etelka
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 169/95.

1992

1. AZ 1887-ES FÖLDKÖZI-TENGERI EGYEZMÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Nyemcsok Attila.
2. A TILSITI BÉKE (1807. JÚLIUS 7.). Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
3. TALLEYRAND, CHARLES-MAURICE: ÉRTEKEZÉS ANNAK ELŐNYEIRŐL, HOGY A JELEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ÚJ GYARMATOKAT SZEREZZÜNK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Géza.
4. A SCHÖNBRUNNI BÉKE (1809. OKTÓBER 14.). Sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
5. EDVARD BENEŠ: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA - MAGYARORSZÁGOT (A CSEH-SZLOVÁKOK ÁLDOZATÁNAK TÖRTÉNELMI BEMUTATÁSA). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László. (elfogyott)
6. KORAI ANGOLSZÁSZ TÖRVÉNYEK I. A KENTI TÖRVÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szántó Richárd.
7. AZ 1939-40-ES FINN-SZOVJET HÁBORÚ DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre.
8. DOKUMENTUMOK AZ OROSZ-SZOVJET TÖREKVÉSEKRŐL A BOSZPORUSZ ÉS A DARDANELLÁK MEGSZERZÉSÉRE (KONSTANTINÁPOLY-EGYEZMÉNY, 1915; NÉMET-OROSZ TÁRGYALÁSOK, 1940). Fordította és sajtó alá rendezte: Boros Tamás.

1993

9. A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG. A SZOVJET-ÉSZT SZERZŐDÉSEK MEGSZÜLETÉSÉNEK DOKUMENTUMAI (1939 SZEPTEMBER). Fordította és sajtó alá rendezte Vandlík Krisztina.
10. EDWARD BALLIOL SKÓCIAI HADJÁRATA. RÉSZLETEK A LANERCOSTI KRÓNIKÁBÓL ÉS A BRIDLINGTONI KANONOK GESTÁJÁBÓL. Fordította és sajtó alá rendezte: Kiss Andrea.
11. AZ 1943 DECEMBERI BENEŠ-SZTÁLIN-MOLOTOV MEGBESZÉLÉSEK DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Gulyás László.
12. BÉKESZERZŐDÉS NAGY-BRITANNIA ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÖZÖTT (1783. SZEPTEMBER 3.). Fordította és sajtó alá rendezte: Kökény Andrea.
13. ÚJ BÉCSI TUDÓSÍTÁSOK A KIVÁLÓ SCHWARZENBERG GRÓFNAK A TATAI, VESZPRÉMI ÉS PALOFAI ERŐDÖK ÉS MÁS HELYEK ELFOGLALÁSÁRÓL, A SZIGETI ERŐD ÖSSZEOMLÁSÁRÓL ÉS A TÖRÖKORSZÁGBAN NAPRÓL-NAPRA ERŐSÖDŐ HANYATLÁSRÓL (1599). Fordította és sajtó alá rendezte: Lévai Judit.
14. 1789 FRANCIAORSZÁGA A PANASZOK TÜKRÉBEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Gyuricza Róbert.

1994

15. AZ 1594-ES BIRODALMI GYŰLÉS HATÁROZATAI A MAGYAR HÁBORÚT ILLETŐEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Wölflinger Ildikó.
16. VOLGAI NÉMET DOKUMENTUMOK (1918–1941). Fordította és sajtó alá rendezte: Opauszki István.
17. AZ 1916. ÉVI ARAB FELKELÉS KIÁLTVÁNYA. Fordította és sajtó alá rendezte: Ferwagner P. Ákos, Lőkös István.
18. A BAYEUX-I FALISZÖNYEG. Sajtó alá rendezte és az előszót írta: Varga Vanda Éva.

1995

19. A CONSTANTINUS-I ADOMÁNYLEVÉL (DONATIO CONSTANTINI – VIII. SZ.) Fordította, sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta: Piti Ferenc.
20. A HÉT SZIGET KÖZTÁRSASÁG ÉS KAPODISZTRJASZ. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
21. A LENGYEL EMIGRÁNS KORMÁNY ÉS A SZOVJETUNIÓ KAPCSOLAT-FELVÉTELÉNEK DOKUMENTUMAI, 1941. Fordította és sajtó alá rendezte: Csősz László.
22. NÉMETORSZÁG KÉT MEGOSZTÁSI TERVE (MORGENTHAU-TERV, FRANKFURTI DOKUMENTUMOK). Fordította és sajtó alá rendezte: Mayer János.
23. EDVARD BENEŠ: ZÚZGATOK SZÉT AUSZTRIA–MAGYARORSZÁGOT. (ACSEH–SZLOVÁKOK ÁLDOZATÁNAK TÖRTÉNELMI BEMUTATÁSA). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László (az 5. sz. utánnomása).
24. AZ 1849-ES MAGYAR–VELENCEI SZERZŐDÉS. Fordította és sajtó alá rendezte: Krámlí Mihály.
25. AZ ANITTA-FELÍRAT (I. E. 1600 KÖRÜL). Fordította és sajtó alá rendezte: Bolega Erika.

A megjelent számok darabonként átlagosan 100 forintért (plusz postaköltség) a következő címen rendelhetők meg:

Pándi Lajos, JATE Új- és Legújabbkori Egyetemes Történelmi Tanszék, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.